

Дудко О.С.

УДК 007:304:659

МІЖНАРОДНИЙ PR ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ НАЙЧИСЕЛЬНІШИХ СВІТОВИХ РЕЛІГІЙ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Актуальність дослідження. Міжнародні інформаційні технології є потужним інструментом формування ідеологій та вкорінення їх у свідомість обраних об'єктів. Надалі це призводить до слідування об'єктів за цими ідеями. Всебічне вивчення механізмів міжнародного PR є необхідним для чіткого усвідомлення походження та суті ідей, які наразі присутні в українському суспільстві.

Метою статті є охарактеризувати міжнародний PR як інструмент становлення християнства, ісламу, буддизму.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- розкрити суть релігії як методу управління;
- виокремити техніки, технології, прийоми міжнародного піару, які застосовувалися під час становлення християнства, ісламу, буддизму в світовій історії.

Об'єктом дослідження є становлення християнства, ісламу, буддизму як найчисельніших світових релігій. **Предметом дослідження** є міжнародний PR як інструмент становлення релігій.

Методологічна основа дослідження. У своїх теоретичних засадах дослідниця виходила з ідей сучасних українських теоретиків у сфері соціальних комунікацій (В.Ф. Іванов, Г. Почепцов, М. Рижков та ін.), історії (А. Воронников, Б. Гончар, М. Козицький, В. Мордвінцев, А. Слюсаренко та ін.), філософії (В. Андрущенко, І. Арцишевська, Р. Арцишевський, Л. Губерський, І. Надольний, та ін.) та релігієзнавства (В. Петрушенко, О. Петрушенко, О. Сидоренка, Скалецький М.П. та ін.).

Однак специфіка дії міжнародного PR під час формування ідеологій ще не досліджена в повному обсязі. Виокремлення та подальша класифікація міжнародних PR-технологій, які застосовують суб'єкти міжнародної діяльності, є перспективною темою для подальших наукових розвідок у науці соціальних комунікацій.

Новизна дослідження полягає у вивченні міжнародного PR як механізму формування та поширення релігійних ідей.

Практичне значення одержаних результатів. Автор сподівається, що отримані результати дослідження стануть підґрунтям для подальшого дослідження механізмів міжнародного PR під час поширення суспільних ідей політичного, економічного характеру, і т.д.

Основна частина. Міжнародний PR – це діяльність із винайдення, встановлення та корегування зв'язків з громадськістю на території багатьох держав, які виступають суб'єктами міжнародних відносин [5, с. 161]. За допомогою міжнародного PR поширюються ідеї та формується ідеологія для спільнот людей, які проживають на території різних країн – такі зв'язки єднають людей.

Як зазначають Л. Губерський, І. Надольний, В. Андрущенко, «релігія як форма суспільної свідомості охоплює релігійну ідеологію (більш менш струнку систему релігійних ідей, поглядів на світ, які розробляються теологами) та релігійну психологію (складається головним чином стихійно, включає в себе несистематизовані релігійні почуття, настрої, звичаї, уявлення, пов'язані головним чином із вірою в надприродне). Суттєве місце в побутовій релігійній свідомості належить процесу релігійного поклоніння, або культу, що являє собою найбільш консервативний елемент будь-якої релігії» [12, с. 442]. Виникнення будь-якого культу при цьому має підґрунтя віри – психічної реакції людини, яка не сприймає іншу інформацію, що суперечить тій інформації, в яку вона вже повірила. Коли людина вірить, то нею легко управляти; викликати в людину віру й цим самим змусити її робити те, що потрібно – це найлегший метод управління.

В науковців існують різні точки зору щодо історичної природи виникнення віри. Так, А. Ейнштейн писав: «Які почуття та потреби привели людей до релігійних ідей і віри в найширшому розумінні цього слова? Біля колиски релігійних ідей і переживань стоять найрізноманітніші почуття. У первісних людей релігійні уявлення викликають насамперед страх, страх перед голодом, дикими звірами, хворобами, смертю. Моральний розум створює для себе більш або менш подібну істоту, від волі якої залежать страшенні для нього явища. Після цього починають думати про те, щоб умиловити цю істоту» [11, с. 29-30]. Ця психічна реакція й наразі притаманна більшості людських істот - її спеціалісти з міжнародних інформаційних технологій активно використовують. Наприклад, під час створення іміджу замовників (імідж ворога, друга, впливової людини і т.д.) – коли аудиторія має повірити, що, наприклад, президент якоїсь країни, в якій представники цієї аудиторії ніколи не були, володіє саме такими якостями, як цей президент хоче всім здаватись.

В релігієзнавстві існує сотня підходів до значення поняття «релігія», наприклад: зв'язок із надприродними силами; «повторне причитування» того, що стосується Бога; обирати собі щось за предмет шанування; відкидання того, що не є святим; і т.д. [8, с. 14]. Як зазначають В.Л. Петрушенко, О.П. Петрушенко, М.П. Скалецький, «сучасна соціальна наука та гуманітарна думка виробили кілька підходів до пояснення сутності релігії. Всі ці підходи мають одну спільну рису: вони стверджують, що в основі релігії лежать не розмірковування, не логічні доведення чи аргументи, а чуття, почуття, глибинні душевні поривання, емоції. На першому плані тут стоїть віра, тому інколи релігію визначають просто – це є віра у надприродне» [8, с. 15]. Емоційний стан віри, коли людина не здатна до логічного аналізу інформації, є необхідним компонентом під час таких методів інформаційних впливів, як навіювання та переконання, що активно застосовуються в міжнародному PR: «Навіювання –

людину вкладається потрібна інформація. Їй кажуть щось (наприклад, «це – погано, це – добре») і вона цьому вірить. Психологи зазначають: людині можна нав'язати все, що завгодно, головне при цьому – аби була абсолютна довіра до джерела інформації.

Переконання – це те, до чого людина дійшла сама. Понад усе людина довіряє сама собі. Отже, коли вона вирішила, що якісь висновки – це її особисте надбання, вона безмежно вірить у них» [4, с. 83-84]. Задля того, аби нав'язати, переконати, необхідно постійно надавати людині переконливу аргументацію у відповідних контекстах.

Протягом історичного розвитку суспільства міжнародний PR використовувався як інструмент (інструмент – це засіб, спосіб, який застосовується для досягнення чогось) для поширення буддизму, християнства, ісламу, які на початку XXI століття за чисельністю прибічників є трьома найчисельнішими світовими релігіями.

Буддизм – найраніша за часом виникнення зі світових релігій – відіграв і відіграє в історії народів Азії дуже важливу роль, багато в чому подібну до тієї, яку відігравали християнство в Європі, іслам на Близькому й Середньому Сході та в Північній Африці [11, с. 30]. Виник буддизм у Північній Індії в VI-IV ст. до н.е., коли в Індії відбувся остаточний розпад сільської общини – тоді брахманізм, що освячував родоплемінні та певною мірою рабовласницькі відносини, себе вичерпав. Це спричинило пошуки нової релігії, яка б існувала на засадах брахманізму. Буддизм проголошувався доступним усім, бо всі люди рівні в стражданні, раб зрівнювався з рівною людиною. Буддизм – це вчення про духовне пробудження, що виникло близько VI століття до н.е. в південній Азії на основі ідей Будди Шак'ямуні (легендарний індійський духовний вчитель, що жив приблизно з 563 до н.е. до 483 до н.е.). Просвітлення – стан повної усвідомленості людської суті, при якому відбувається розчинення свого еґо. Таким чином приходять стан єднання з тим, що оточує. Із сучасної науки найближче до буддійської теорії знаходиться квантова фізика зі своїм сполученням суб'єкта і об'єкта в єдину взаємозалежність. «Буддисти вірять в переродження і вважають, що погана карма (доля, яка надається за діяння у минулому житті) може стати причиною нинішніх страждань кожної людини. Чому одні люди на Землі живуть, як в пеклі, а інші – як в раю? Чому одним дано все, а іншим – нічого? Кожен отримує від Бога по заслугах, і буддисти вірять, що свою долю людина творить ще в своєму попередньому житті» [3, с. 187]. Учення Будди відразу знайшло своїх прихильників у індійському суспільстві, оскільки заперечувало брахманістське освячення кастового ладу. Буддизм пропагував ідею рівності усіх, незалежно від каст, можливість спасіння для всіх.

Правителі Індії після смерті Будди підтримували буддизм, вважаючи, що він допоможе подолати племінну роздробленість, сприятиме утвердженню державної єдності. Як пишуть дослідники, під час поширення буддизму за кордони Індії «вже у період свого поширення буддизм мав розроблену систему логіки, яка дозволяла його проповідникам здобувати перемоги у диспутах зі своїми супротивниками, наприклад в Індії та Китаї. Буддійські монахи обслуговували всі верстви суспільства, від найнижчих зневажливих каст до аристократів. Вклинюючись в місцеві релігійні вірування, буддизм асимілював їх. Озброєні колосальною літературою, буддійські громади вели «просвітницьку» роботу серед населення місцевими мовами, адаптуючи канонічні джатаки, авадана, сутри і наближаючи їх до народних легенд і звичаїв» [7]. Отже, під час становлення буддизму у різних країнах він поширювався завдяки, по-перше, тому, що його головні постулати були актуальними для тогочасного суспільного ладу (політичного, економічного життя), по-друге, вони містили у собі логічну аргументацію – людям не нав'язували, а формували в них переконання. Така комунікативна стратегія виявилася дуже вдалою міжнародною PR-технологією, адже, як зазначає Г. Почепцов, «комунікація загалом дозволяє синхронізувати життя суспільства у часі та просторі. Це перехід від чогось подібного до броунівського руху до сталих форм існування» [9, с. 23], і буддизм дозволяв людині осмислювати себе, а не навколишнє несправедливе по відношенню до неї середовище. До того ж, проповідники досконало володіли інформаційними технологіями переконування.

Так само і під час поширення християнства, яке на сьогодні сповідує більше чверті людства, проповідники широко використовували вміння проповідувати – надалі була сформована наука гомілетика, яка наразі є накопиченням цього теоретичного досвіду церковного переконування. Як зазначають історики, «християнство є однією з трьох світових релігій. Значний вплив на християнство мали ідеї Філона та Сенеки. Багатий матеріал для творців християнської ідеології дали культу східних богів: Осіріса (Єгипет), Мітри (Персія), Адоніса (Фінікія), Аттіса (Фрігія), Будди (Індія) та ін. У перші два століття нашої ери вплив різних східних релігій на широкі верстви населення Римської імперії був надзвичайно великим. Оскільки міфи про східних богів виникли значно раніше, ніж християнство, вони були одним із найважливіших джерел біографії Христа» [2, с. 118]. Можна говорити про те, що під час свого становлення ідеї християнства базувалися на ідеях, які вже існували в тогочасному суспільстві – вони накладалися на ті ідеї та підкріплювали, посилювали їх.

Християнство зародилося на сході Римської Імперії (території сучасного Ізраїлю) у I столітті н.е., засновником вважається Ісус Христос. Християни вірять у створення світу «з нічого», коли Бог перевів все суще зі стану небуття у стан буття. В той же час Бог не зобов'язаний був творити світ, це було його вільним вибором, «від надлишку любові». Всі люди створені через двох конкретних людей – Адама і Єву, і жодних інших предків у людини немає. Згідно з Біблією, світ був створений за 6 днів (на 7 день Бог відпочивав). Християни вірять у пекло і рай після смерті: у пекло людина потрапляє від надлишку гріхів, у рай – якщо веде праведне життя [3, с. 188]

християнських напрямів – Біблія. Вважається, що Й. Гутенберг, який у 1455 року віддрукував Біблію тиражем 180 екземплярів, вперше надав тоді можливість упорядкувати біблійні тексти, якими володіли церковні священнослужителі.

Поширення християнства у світі несло за собою поширення звичок, традицій, якими володіли ті, хто його сповідували. Християнство пропонувалося проповідниками як релігія розвинених країн. Такий прийом є поширеною технологією міжнародного PR, коли під час розповсюдження певної ідеології аудиторію переконують, що ця ідеологія несе в собі успіх, який мають ті, хто її сповідує, а ті, хто також слідуватиме за цією технологією, зможе стати таким же самим успішним.

Третьою найчисельнішою релігією світу наразі є *іслам* – наймолодша зі світових релігій. Термін «іслам» означає «підпорядкування» (волі Бога), а того, хто підкоряється, називають «муслім» (звідси «мусульманин»). Іслам зародився на південному заході Аравійського півострова (в Саудівській Аравії) на початку VII століття в Хиджазе серед племен Західної Аравії. Засновник – пророк Мухаммед, який народився в Мечці в 570 р. (помер у 632 році). Створена ним община стала основою держави, що сформувалася згодом, – Арабського халіфату. За таку непокірність Аллах прокляв його і пообіцяв, що на Страшному суді Ібліс буде скинутий разом зі всіма демонами. Поки ж, до Страшного суду, Ібліс (шайтан) є главою усіх демонів і джинів, і спокушає людину на гріхи. Мусульмани вірять, що у кожній людині є доля, якою править Бог – Аллах. Якщо людина багато грішить на Землі, то Аллах покарає її після смерті, відправивши до пекла [3, с. 189].

Як пишуть дослідники, «мусульманська релігія виникла значно пізніше за інші релігійні системи і, на відміну від попередників, не вичерпала своїх можливостей і перебуває у розквіті сил, іслам – життєздатна і гнучка релігія. Він, незважаючи на тривалий період колонізації країн свого поширення, вистояв і не здав своїх позицій. Його гнучкість пояснюється відсутністю централізованої організації духовенства – головної перешкоди в оперативному і своєчасному вирішенні нагальних проблем. Ще одна причина життєздатності ісламу – його тотальність. Іслам є не тільки релігійною вірою, а й способом життя мусульман, їхнім світоглядом, економічним і соціальним устроєм, організацією управління, сім'ї та побуту. Для їх засвоєння і виконання ніякої освіти не потрібно. До того ж лідери ісламу завжди у своїй релігійній діяльності враховують місцеві умови» [10, с. 241]. Під час поширення ідей за допомогою технік, технологій, прийомів міжнародного PR найбільш популярними стають ті, які можуть бути доступними всім, не дивлячись від соціальної приналежності, демографічного стану і т.д.

Пишучи про історію зародження ісламу, історики зазначають: «географічно іслам виник і поширився приблизно там, де виникли та поширилися за кілька століть до нього іудаїзм та християнство, тому іслам запозичив багато ідей та положень цих релігій. Мекка в VI ст. відіграла роль релігійного центру Західної Аравії, була місцем прованських язичницьких арабських племен. В той час Медина змагалася з Меккою в торгівлі. Крім цього, мединські землероби та ремісники зверталися за позиками до мекканських лихварів, тому нерідко потрапляли в залежність від них. Мухаммед закликав послідовників боротися з тими, хто не бажав сповідувати іслам. І хоча в цих проповідях безпосередньо не йшлося про мекканців, для жителів Медини такий заклик мав досить значний зміст. Іслам, таким чином, на першому етапі свого поширення став ідеологічним виявом ставлення мединців до економічно сильніших суперників з Мекки. У своєму вченні пророк виступив провісником нової спільноти людей, що засновується не на кровній спорідненості, а на єдиній вірі» [2, с.130-132]. Ідеї ісламу легко поширювалися, бо базувалися на актуальних поглядах тогочасних прибічників, ці ідеї співпадали з їхнім емоційним станом.

Про поширення ідей пророком пишуть: «Усюди пропагандував Магомет своє вчення, засновуючи нову релігію. Спочатку одне село вдалося «перетворити» - її жителі стали послідовниками Магомета. Головним його завданням стало завоювання Мекки. В кінці кінців Мекка була скорена, однак Магомет хотів розширити кордони ісламу. Він підкорював все нові племена та території. Багато письмових свідчень залишилося після смерті Магомета. Ще при житті він наказав записувати свої вислови. Магомет виступав і на великих площах перед цілими натовпами народу, і розмовляв із учнями. З близькими спілкувався довірливо» [6, с. 466]. Одна з технологій міжнародного PR – поширювати оголошені, записані ідеї, створивши на початку обстановку довіри. Цього можна досягти, запевнивши аудиторію в найкращих намірах.

Міжнародні PR-технології включають в себе великий арсенал набору різних методів засобів інформаційно-комунікаційного характеру, які дозволяють вкорінювати ідеї, формувати ідеології. Як пише М. Рижков, «глобалізація міжнародного розвитку значно актуалізувала частину сучасних комунікацій, особливо міжнародні публік релішнз, під якими розуміють комунікації зі світовою громадськістю, що відбуваються в мультикультурному середовищі та які спрямовані на гармонізацію стосунків між різними суб'єктами міжнародних відносин» [1, с. 248]. Така гармонізація стосунків передбачає, що під час міжнародного PR-впливу будуть задоволені і замовники PR-акцій, і обрані ними об'єкти.

Висновки. Під час становлення трьох найчисельніших релігій (буддизм, християнство, іслам) активно застосовувався міжнародний PR як інструмент інформаційного впливу на громадськість. Міжнародний PR несе в собі набір технік та прийомів, які надають можливість формувати ідеологію для визначеної аудиторії. Під час поширення світових релігій – буддизму, християнства, ісламу – пропагувалися ідеї, які були актуальними для тих суспільств, презентувалися проповідниками як необхідні для слідування за ними кожною людиною незалежно від її соціальної приналежності, демографічного стану і т.д., такі ідеї

Джерела та література:

1. Аналітика, експертиза, прогнозування : монографія / Є. А. Макаренко, М. М. Рижков, М. А. Ожеван та ін. – К. : Наша культура і наука, 2003. – 614 с.
2. Всесвітня історія : навч. посіб. / Б. М. Гончар, М. Ю. Козицький, В. М. Мордвінцев, А. Г. Слюсаренко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Т-во «Знання»; КОО, 2002. – 565 с.
3. Дудко О. С. Вступ до журналістики : світова та вітчизняна практика : навч. посіб. / О. С. Дудко. – К., Юн-прес, 2009. – 204 с.
4. Журналістика в піарі та піар у журналістиці / упоряд.: В. Ф. Іванов, О. С. Дудко. – К. : Грамота, 2010. – 288 с.
5. Іванов В. Ф. Міжнародна журналістика. Міжнародний піар : навч. посіб. / В. Ф. Іванов, О. С. Дудко. – К. : Освіта України, 2011. – 288 с.
6. История и религия : универсальная энциклопедия школьника / сост. А. А. Воротников; худож. А. А. Шуплецов. – Мн. : Харвест, 1996. – 480 с.
7. О распространении буддизма : [Электронный ресурс] // Дом солнца : официальный сайт. – Режим доступа : <http://www.sunhome.ru/religion/12989>.
8. Петрушенко В. Л. Релігієзнавство : навч. посіб. для студ. ВНЗ / В. Л. Петрушенко, О. П. Петрушенко, М. П. Скалецький та ін.; за ред.: В. Л. Петрусенка, О. П. Петрушенка. – 3-тє вид., стереотип. – Львів : Новий Світ, 2006. – 328 с.
9. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Вид. центр «Київський університет», 1999. – 308 с.
10. Релігієзнавство : підруч. / за ред. О. П. Сидоренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 470 с.
11. Світ, людина, суспільство : хрестоматія / упоряд.: І. П. Арцишевська, Р. А. Арцишевський. – К., Ірпінь : Перун, 1997. – 400 с.
12. Філософія : навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; за ред. І. Ф. Надольного. – 7-е вид., стереотип. – К. : Вікар, 2008. – 534 с.

Ишин А.В.**УДК 94(477.75) “1917/1921”****К ВОПРОСУ О ХАРАКТЕРЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КРЫМСКОГО КРАЕВОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА ГЕНЕРАЛА СУЛЬКЕВИЧА**

Введение. Деятельность Крымского краевого правительства генерала Сулькевича (Первого краевого правительства – июнь-ноябрь 1918 г.) оценивается в историографии весьма противоречиво. По мнению одних авторов, этот Кабинет формировался и действовал как слепое орудие в руках германского империализма, воспользовавшегося политическим кризисом и началом Гражданской войны в России для прямого захвата ряда территорий [1]. С точки зрения других, попытки генерала «создать маленький оазис стабильности и порядка, соединить национальные общности Крыма в совместной работе не могут не вызвать уважения и заслуживают того, чтобы остаться в истории Крыма одной из самых примечательных страниц» [2]. По воспоминаниям известного земского деятеля, князя В.А. Оболенского, в период Первого крымского краевого правительства «жило сносно, лучше, чем в предыдущие и последующие периоды революции и гражданской войны в Крыму» [3]. Вместе с тем, князь с горечью отмечал: «И глубоко и оскорбительно было для национального чувства видеть на станциях фигуры немецких солдат и офицеров и сознавать, что восстановлением культуры и порядка мы обязаны им, что уйдя они завтра, и мы снова погрузимся в бездну дикости и анархии. И все-таки даже тогда я не мог примириться с мыслью об унижении для России возрождения на острие победоносного немецкого штыка. Нет, в тысячу раз лучше пережить еще раз весь ужас анархии или большевистской государственности, чем так покорно расписаться в своем национальном бессилии» [4].

Изложение основного материала. Несомненно, что деятельность Первого крымского краевого правительства следует рассматривать, учитывая всесторонний политический кризис, охвативший общество в связи с революционными потрясениями. Представляется, что для более полного осмысления ситуации, нам следует обратиться к архивным первоисточникам, в частности, к уникальному документу – Декларации Кабинета Сулькевича, который, ввиду его особой значимости, приведем здесь полностью:

«Правительственное сообщение.

Премьер-Министр Крымского Краевого Правительства сим объявляет, что, закончив переговоры с представителями Германского Правительства, принявшими основные положения обнародуемой ныне декларации, он передает всю полноту власти составленному им Крымскому Краевому Правительству.

Премьер-Министр Сулькевич.

12/25 Июня 1918 г.

К НАСЕЛЕНИЮ КРЫМА.

С согласия Германского военного командования, оккупирующего Крым для восстановления спокойствия и порядка, Генерал-